

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2018-17-77>

УДК 336.143.2

Зарубіжний досвід формування фінансової політики в країнах із розвинутою та трансформаційною економікою

Гарбар Ж.В.

доктор економічних наук, доцент,
професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Переяслав-Хмельницького державного університету
імені Григорія Сковороди

Кондукоцова Н.В.

старший викладач кафедри менеджменту
Інституту економіки та менеджменту
Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна»

У статті досліджено основні особливості формування фінансової політики в країнах із розвинутою та трансформаційною економікою. Визначено механізми фінансового регулювання економічного зростання в умовах інституційної модернізації економіки. Охарактеризовано інструменти забезпечення сталого розвитку засобами фінансової політики. Розвинуто методологічні засади імплементації зарубіжного досвіду для вдосконалення вітчизняної фінансової системи.

Ключові слова: фінансова політика, фінансова система, фінансові ресурси, фінансовий механізм, трансформаційна економіка, економічний розвиток.

Гарбар Ж.В., Кондукоцова Н.В. ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ ФОРМИРОВАНИЯ ФИНАНСОВОЙ ПОЛИТИКИ В СТРАНАХ С РАЗВИТОЙ И ТРАНСФОРМАЦИОННОЙ ЭКОНОМИКОЙ

В статье исследованы основные особенности формирования финансовой политики в странах с развитой и трансформационной экономикой. Определены механизмы финансового регулирования экономического роста в условиях институциональной модернизации экономики. Охарактеризованы инструменты обеспечения устойчивого развития средствами финансовой политики. Развита методологические основы имплементации зарубежного опыта для усовершенствования отечественной финансовой системы.

Ключевые слова: финансовая политика, финансовая система, финансовые ресурсы, финансовый механизм, трансформационная экономика, экономическое развитие.

Garbar J.V., Kondukotsova N.V. FOREIGN EXPERIENCE OF FINANCIAL POLICY FORMATION IN ADVANCED AND TRANSFORMATION ECONOMY

In the article the main features of financial policy formation in advanced and transformation economy are explored. The mechanisms of financial regulation of economic growth in the conditions of institutional modernization economy are determined. The instruments of ensuring sustainable development by means of financial policy are characterized. The methodological principles of implementation foreign experience to improve the domestic financial system are developed.

Keywords: financial policy, financial system, financial resources, financial mechanism, transformation economy, economic development.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Особливості формування фінансової політики, розподіл повноважень та визначення головних пріоритетів функціонування економічної системи в країні є важливими елементами досягнення стратегічних та тактичних цілей розвитку суспільства. Сучасні процеси глобалізації та інтенсифікації фінансових відносин свідчать про доцільність ґрунтовного аналізу та характеристики теоретичних та методологічних засад

їх регулювання у країнах із розвинутою та трансформаційною економікою. Визначення основних інструментів впливу на бюджетну, податкову та грошово-кредитну політику в зазначених країнах на відповідних етапах економічного розвитку дасть змогу розробити дієві механізми протидії циклічним та кон'юнктурним коливанням попиту та пропозиції, сформувати стимули для зростання валового внутрішнього продукту та добробуту населення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Вагомий внесок у дослідження методологічних основ становлення та реалізації фінансової політики здійснили такі зарубіжні науковці: Р. Барро, Дж. М. Кейнс [1], Дж. Коган [2], П. Кругман, О. Кудрін, А. Лаффер [3], Дж. Сакс, П. Самуельсон, Дж. Стігліц, С. Фішер, М. Фрідман. Дослідженням особливостей функціонування фінансового механізму в країнах із розвинутою та трансформаційною економікою та адаптацією міжнародного досвіду регулювання фінансової політики присвячено праці вітчизняних учених: О. Василика, І. Запатріної [4], А. Крисоватого [5], І. Лук'яненко, Л. Лисяк, І. Луніної, І. Лютого, В. Опаріна, В. Федосова, І. Чугунова [6], С. Юрія та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на ґрунтовні напрацювання у системі визначення основних пріоритетів формування фінансової політики країни, на сучасному етапі економічного розвитку доцільним є поглиблене дослідження адаптаційних механізмів використання інструментів бюджетно-податкової та грошово-кредитної політики на всіх етапах кон'юнктурних та циклічних коливань фінансової системи, що зумовлює необхідність подальшого дослідження цієї проблематики.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою дослідження є розкриття теоретико-методологічних особливостей формування фінансової політики в країнах із розвинутою та трансформаційною економікою та розроблення рекомендацій щодо їх імплементації у вітчизняну практику фінансового регулювання економічного зростання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інституційна модернізація фінансової системи передбачає створення нових та вдосконалення наявних інститутів впливу на соціально-економічний розвиток країни. Таким чином, формування інструментарію щодо визначення оптимальних розмірів валового внутрішнього продукту, державного боргу, індексу споживчих цін й облікової ставки та можливостей їх якісного коригування дасть змогу забезпечити досягнення цільових довгострокових показників розвитку фінансової сфери України без значних економічних коливань. М. Д. Пасічний зазначає, що використання заходів поліпшення фіскального балансу та імплементація структурних змін бюджетного процесу потребують адаптаційного періоду та формування відповідного інституційного середовища, експертного оцінювання фінансових

витрат та ефекту від упровадження нововведень [7, с. 31].

Фінансова політика більшості країн із розвинутою та трансформаційною економікою знаходиться у безпосередній залежності від показників функціонування бюджетної системи, яка є джерелом формування фінансових ресурсів держави та ефективним інструментом їх перерозподілу між усіма економічними агентами. Саме тому показники, що характеризують доходну та видаткову частину бюджету, дають змогу значною мірою виокремлювати як тип економічної політики, так і механізми її реалізації. Так, відповідно до частки внутрішнього валового продукту, який розподіляється через бюджетну систему, виділяють американську модель (25–30% централізації ВВП); західноєвропейську модель (35–45%) та скандинавську модель (50–55%). Вибір конкретної моделі здійснює прямий вплив на пріоритети розвитку країни, визначає джерела фінансування основних її видаткових повноважень (табл. 1).

Згідно з даними табл. 1, більшість країн Європейського Союзу належить до західноєвропейської моделі централізації валового внутрішнього продукту, що підтверджує їх рух в єдиному фінансово-правовому полі (Болгарія – 37,5%, Естонія – 39,7%, Чехія – 40,1%, Німеччина – 44,3%, Іспанія – 37,3%, Хорватія – 43,3%, Латвія – 36,3%, Польща – 39%, Великобританія – 38,5%). Країни Скандинавського півострова та деякі інші європейські країни концентрують у бюджеті значно більшу частину ВВП (Норвегія – 55,9%, Швеція – 50,6%, Фінляндія – 53,6%, Франція – 52%, Данія – 54,1% та Бельгія – 50,7%), що, своєю чергою, свідчить про взяття державою більших, переважно соціальних, зобов'язань.

Світова фінансово-економічна криза 2008–2009 рр. змусила більшість країн із розвинутою та трансформаційною економікою підвищити видаткову частину бюджету для зростання економічної активності, попиту та пропозиції та, як наслідок, відновлення економічного зростання. Проте після завершення низхідного етапу економічного циклу та з метою збалансування системи державних фінансів зазначені країни перейшли до політики зниження видатків для скорочення розмірів дефіциту бюджету та державного боргу.

На формування доходів бюджету здійснює вплив низка складників бюджетно-податкової політики, зокрема рівень податкових ставок, податкова база, податкові пільги, адміністрування податків, структура та обсяг видатків,

Таблиця 1

**Частка основних показників фінансової системи країн Європейського Союзу
у валовому внутрішньому продукті у 2008–2017 рр., %**

	Доходи			Видатки			Дефіцит/профіцит		
	2008-2012	2013-2017	2008-2017	2008-2012	2013-2017	2008-2017	2008-2012	2013-2017	2008-2017
Європейський Союз (28 країн)	43,9	44,9	44,4	48,7	47,1	47,9	-4,8	-2,2	-3,5
Бельгія	49,8	51,6	50,7	53,6	54	53,8	-3,8	-2,4	-3,1
Болгарія	34,6	36,8	35,7	36,2	38,1	37,2	-1,6	-1,3	-1,5
Чехія	39,5	40,7	40,1	43,2	41	42,1	-3,7	-0,3	-2
Данія	54	54,1	54,1	55,6	54,3	54,9	-1,6	-0,2	-0,8
Німеччина	43,8	44,8	44,3	45,5	44,1	44,8	-1,7	0,7	-0,5
Естонія	39,9	39,6	39,7	40,6	39,6	40,1	-0,7	0	-0,4
Греція	42,3	48,6	45,5	53,4	52,8	53,1	-11,1	-4,2	-7,6
Іспанія	36,3	38,3	37,3	45,3	43,5	44,4	-9	-5,2	-7,1
Франція	50,6	53,3	52	56,2	56,9	56,5	-5,6	-3,6	-4,5
Хорватія	41,7	44,5	43,1	47,3	47,3	47,3	-5,6	-2,8	-4,2
Італія	46,1	47,4	46,8	49,8	50,1	50	-3,7	-2,7	-3,2
Кіпр	37,3	38,9	38,1	41,3	41,6	41,5	-4	-2,7	-3,4
Латвія	35,6	37	36,3	41,2	37,8	39,5	-5,6	-0,8	-3,2
Литва	34,5	34	34,3	40,8	34,5	37,6	-6,3	-0,5	-3,3
Мальта	38,8	39,3	39,1	41,9	39,4	40,7	-3,1	-0,1	-1,6
Польща	39	38,9	39	44,4	41,8	43,1	-5,4	-2,9	-4,1
Румунія	32,7	32,8	32,7	38,8	34,8	36,8	-6,1	-2	-4,1
Фінляндія	52,8	54,3	53,6	53,7	56,5	55,1	-0,9	-2,2	-1,5
Швеція	51,1	50,2	50,6	51,1	50,2	50,7	0	0	-0,1
Великобританія	38,3	38,5	38,4	46,4	42,5	44,5	-8,1	-4	-6,1
Норвегія	57	54,7	55,9	43,6	47,9	45,8	13,4	6,8	10,1

Джерело: складено авторами на основі даних Eurostat. URL: <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>

та певні макроекономічні чинники: економічний стан, що вимірюється обсягом ВВП; структура економіки, що відображається у складниках ВВП, таких як споживання, інвестиції, експорт та імпорт; фонд оплати праці та фінансові результати діяльності підприємств та організацій. Ефективність бюджетної політики країни визначається не лише тенденціями доходів бюджету держави, а й співвідношенням даного показника до величини валового внутрішнього продукту, що дає змогу оцінити фактичний рівень бюджетної централізації, віднести тип бюджетної політики до однієї з наявних моделей та розробити комплекс заходів щодо пом'якшення чи посилення рівня централізації. У країнах із високим рівнем розвитку економіки частина ВВП, що перерозподіляється через бюджет, є досить вагомою, а бюджетні доходи справляють значний вплив на вторинний перерозподіл ВВП та розширене відтворення. Тобто перед кожною державою, враховуючи як її історичні та національні особливості, так і

фазу економічного циклу, стоїть завдання пошуку оптимальної межі централізації, за якої підвищення фіскального навантаження на економіку не призведе до послаблення ділової активності суб'єктів господарювання, скорочення їх фінансових можливостей до відтворення виробництва, а отже, до погіршення інвестиційного клімату, зниження темпів економічного розвитку та зростання масштабів ухилення від сплати податків [8, с. 36].

Важливим у політиці країн із розвинутою та трансформаційною економікою є збільшення доходів від оподаткування виробництва та імпортих операцій, тоді як податки на споживання мають тенденцію до зменшення (табл. 2).

Як свідчать дані табл. 2, частка податків на виробництво та імпорт у валовому внутрішньому продукті країн Європейського Союзу у 2007–2016 рр. у середньому становить 13,06%, проте спостерігається тенденція до зростання даного показника у розрізі п'ятирічних періодів: так, у 2007–2011 рр. він становив 12,76%, у 2012–2016 рр. – 13,36%.

Таблиця 2
**Середнє значення частки податків
на виробництво та імпорт у ВВП у країнах
із розвинутою та трансформаційною
економікою у 2007–2016 рр., %**

	2007- 2011	2012- 2016	2007- 2016
Великобританія	11,68	12,7	12,19
Греція	12,6	15,28	13,94
Данія	16,56	16,34	16,45
Естонія	13,4	14,08	13,74
Іспанія	9,98	11,3	10,64
Італія	13,9	15	14,45
Латвія	11,7	13,5	12,6
Нідерланди	11,26	11,12	11,19
Німеччина	10,86	10,74	10,8
Норвегія	11,66	11,72	11,69
Польща	13,86	12,98	13,42
Румунія	11,86	12,6	12,23
Словаччина	10,42	10,44	10,43
Угорщина	16,38	18,42	17,4
Фінляндія	12,94	14,3	13,62
Франція	14,86	15,66	15,26
Чехія	10,96	12,28	11,62
Швейцарія	6,24	6,08	6,16
Швеція	22,2	22,08	22,14
Європейський Союз	12,76	13,36	13,06

Джерело: складено авторами на основі даних Eurostat. URL: <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>

Зазначене вказує на збільшення ролі податків у формуванні бюджету Союзу та використання даного методу акумулювання фінансових ресурсів після виходу країн-учасниць із фінансової рецесії. Тобто можна зазначити, що під час падіння показників економічного розвитку в 2008–2009 рр. було прийнято рішення щодо стимулювання економічного розвитку та внутрішнього сукупного попиту за рахунок збільшення частки державних доходів саме за рахунок підвищення податкового навантаження на економічну систему.

Стимулювання стабільного економічного зростання та сталого розвитку засобами фінансової політики передбачає поряд із підвищенням ефективності реалізації узгоджених цілей і завдань різних її складників проведення виваженої боргової політики та політики обслуговування державного боргу. Ці питання прямо пов'язані з вирішенням проблем розміру дефіциту бюджету та державного боргу. Не випадково пріоритетна увага у поточній

політиці Європейського Союзу в межах Маастрихтської угоди приділяється саме борговій політиці, зокрема дотриманню безпечних показників у сфері державного боргу і дефіциту бюджету, до того ж невиконання встановлених вимог передбачає набір податкових санкцій [9]. Водночас внутрішньодержавне регулювання відіграє вагомий роль у контролі над державними витратами, дефіцитом і державним боргом порівняно з гнучкими і компромісними міжнародними договорами та бюджетними угодами. За умови ефективного використання залучені кошти можуть стати позитивним чинником економічного зростання, але в іншому разі нарощення заборгованості викликає порушення макроекономічної стабільності. Таким чином, великого значення набувають показники доходності по державних цінних паперах, що емітуються ними для погашення заборгованості (табл. 3).

Як свідчать дані табл. 3, починаючи з 2008 р. відбувається зниження доходності довгострокових облігацій країн Європейського Союзу з 4,6% у 2008 р. до 1,1% у 2016 р. У розрізі п'ятирічних періодів також присутня тенденція щодо зменшення зазначеного показника з 4,1% у 2008–2012 рр. до 2,9% у 2013–2017 рр. Переорієнтація країн на нові джерела покриття дефіциту бюджету, формування додаткових доходів через стимулювання розвитку торгівлі, підтримку інвестиційно-інноваційної діяльності дають змогу ефективніше проводити фінансову політику.

Пріоритетними заходами фінансового регулювання, які реалізуються у країнах із розвинутою на трансформаційною економікою, є зниження показників структурного дефіциту бюджету та державного боргу, оптимізація бюджетних видатків, підвищення фіскальної ефективності податкової системи, посилення дієвості механізму бюджетного планування та прогнозування. Також реалізуються системні заходи щодо підвищення рівня поточної ліквідності банківської системи; викупу у фінансових інститутів проблемних активів для поліпшення стану їх балансів та розширення можливостей кредитування економіки; здійснення державних інвестицій у капітал системних фінансових інститутів. Можливості стимулювання економіки за рахунок бюджетної політики є обмеженими, тому водночас проводяться структурні зміни системи державних фінансів та посилюється вплив дивергентних чинників на економічні процеси [10, с. 145].

Зарубіжний досвід засвідчує загальну тенденцію до переходу від традиційних меха-

Таблиця 3

Показники маастрихтських критеріїв доходності облігацій країн Європейського Союзу в 2008–2017 рр., %

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2008-2012	2013-2017	2008-2017
Європейський Союз (28 країн)	4,6	4,1	3,8	4,3	3,6	2,9	2,2	1,4	1,1	1,3	4,1	1,8	2,9
Данія	4,3	3,6	2,9	2,7	1,4	1,8	1,3	0,7	0,3	0,5	3,0	0,9	2,0
Німеччина	4	3,2	2,7	2,6	1,5	1,6	1,2	0,5	0,1	0,3	2,8	0,7	1,8
Греція	4,8	5,2	9,1	15,8	22,5	10,1	6,9	9,7	8,4	6,0	11,5	8,2	9,9
Франція	4,2	3,7	3,1	3,3	2,5	2,2	1,7	0,8	0,5	0,8	3,4	1,2	2,3
Італія	4,7	4,3	4	5,4	5,5	4,3	2,9	1,7	1,5	2,1	4,8	2,5	3,6
Кіпр	4,6	4,6	4,6	5,8	7	6,5	6	4,5	3,8	2,6	5,3	4,7	5,0
Угорщина	8,2	9,1	7,3	7,6	7,9	5,9	4,8	3,4	3,1	3,0	8,0	4,0	6,0
Нідерланди	4,2	3,7	3	3	1,9	2	1,5	0,7	0,3	0,5	3,2	1,0	2,1
Польща	6,1	6,1	5,8	6	5	4	3,5	2,7	3	3,4	5,8	3,3	4,6
Португалія	4,5	4,2	5,4	10,2	10,6	6,3	3,8	2,4	3,2	3,1	7,0	3,8	5,4
Румунія	7,7	9,7	7,3	7,3	6,7	5,4	4,5	3,5	3,3	4,0	7,7	4,1	5,9
Фінляндія	4,3	3,7	3	3	1,9	1,9	1,5	0,7	0,4	0,6	3,2	1,0	2,1
Швеція	3,9	3,3	2,9	2,6	1,6	2,1	1,7	0,7	0,5	0,7	2,9	1,1	2,0
Великобританія	4,5	3,4	3,4	2,9	1,7	2	2,1	1,8	1,2	1,2	3,2	1,7	2,4

Джерело: складено авторами на основі даних Eurostat. URL: <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>

нізмів фінансування до бюджетування, орієнтованого на результат. Саме такий підхід є основою фінансування бюджетних установ більшості розвинених країн [11, с. 174]. Основним завданням, яке прагнуть вирішити всі розвинені країни світу, є поєднання бюджетних видатків на фінансування бюджетних установ із кінцевими результатами їхньої діяльності в процесі виконання ними функцій у межах власних повноважень. Водночас особливо слід відзначити таку форму регулювання, як програмно-цільове планування, яке як форма системного перерозподілу ресурсів передбачає реалізацію окремих програм для вирішення конкретних завдань, що забезпечує створення й упровадження системи відомчого та міжвідомчого планування та проектного управління по цілях і результатах діяльності. Іншим методом реалізації механізму фінансування бюджетних установ є індикативне планування. Проте між ними є низка відмінностей: індикативне планування залишає свободу дій для економічних агентів, а програмно-цільовий метод передбачає заздалегідь визначену послідовність дій, які сприяють досягненню поставлених цілей. При цьому індикативне управління цільовими програмами дає змогу враховувати віддалені наслідки прийнятих

рішень і порівнювати різні способи досягнення поставлених цілей, а також здійснювати вибір оптимальних рішень з урахуванням можливості реалізації різних сценаріїв розвитку. Використання цього методу державного регулювання підвищує обґрунтованість прийнятих рішень і дає змогу краще контролювати їх виконання [12, с. 79].

Висновки з цього дослідження. Зарубіжний досвід формування фінансової політики визначає вагомий вплив на процеси прийняття управлінських рішень у сфері суспільних фінансів екзогенних та ендогенних чинників. Особливості географічного розташування, наявність корисних копалин, рівень відкритості економічної системи, структура доходів та видатків державного й місцевих бюджетів, податкове навантаження та показники розвитку людського потенціалу є важливими характеристиками економічної системи країни. Доцільними є узагальнення та систематизація наявних методологічних підходів до подолання структурних дисбалансів фінансової системи в країнах із розвинутою та трансформаційною економікою та розроблення практичних рекомендацій щодо їх імплементації у систему державних та публічних фінансів в умовах трансформаційних перетворень.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кейнс Дж.М. Общая теория занятости, процента и денег; пер. проф. Н.Н. Любимова. Москва. 2012. 352 с.
2. Cogan J.F., Taylor J.B., Wieland V., Wolters M.H. Fiscal consolidation strategy. *Journal of Economic Dynamics and Control*. 2013. №. 37(2). P. 404–421.
3. Laffer A. The Ellipse: An Explication of the Laffer Curve in a Two-Factor Model. *The Financial Analyst's Guide to Fiscal Policy*. 1986. P. 1–35.
4. Запатріна І.В. Формування фінансової політики держави: євроінтеграційний. *Вісник КНТЕУ*. 2012. № 2. С. 59–73.
5. Крисоватий А.І. Мельник В.М., Кошук Т.В. Сутність та концептуальні основи формування податкової політики в умовах євроінтеграційних процесів. *Економіка України*. 2016. № 1. С. 35–51.
6. Бюджетно-податкова політика у системі регулювання економіки / І.Я. Чугунов, М.Д. Пасічний, Т.І. Крикун та ін.; за заг. ред І.Я. Чугунова. Київ. 2018. 352 с.
7. Пасічний М.Д. Бюджетно-податкова політика у країнах ЄС із трансформаційною економікою. *Економіка розвитку*. 2017. № 2. С. 30–39.
8. Гарбар Ж.В., Собчук С.І. Податкові надходження у системі формування доходів бюджету. *Економіка. Фінанси. Право*. 2017. № 7. С. 35–41.
9. Ливдар М.В. Бюджетне забезпечення економічної безпеки. URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/vldfa/2010_18/Lyvdar.pdf (дата звернення: 05.08.2018).
10. Собчук С.І. Бюджетна політика в країнах із розвинутою та трансформаційною економікою. *Вісник Одеського національного університету. Серія «Економіка»*. 2016. Т. 21. Вип. 7(2). С. 142–146.
11. Рожко О.Д. Практика формування власних фінансових ресурсів бюджету ЄС в умовах інтеграції національних систем державних фінансів. *Науковий вісник Чернігівського державного інституту економіки і управління*. Серія «Економіка». 2013. Вип. 4. С. 172–178.
12. Думікян А.К. Механізм фінансування бюджетних установ у країнах із розвинутою та трансформаційною економікою. *Бізнес Інформ*. 2017. № 8. С. 75–81.

REFERENCES:

1. Kejns Dzh. M. (2012) *Obshhaja teoryja zanjatosty, procenta y denegh* [General theory of employment, interest and money] Moscow: Ghelyos. (in Russian).
2. Fiscal consolidation strategy / J. F. Cogan, J. B. Taylor, V. Wieland, M. H. Wolters // *Journal of Economic Dynamics and Control*. – 2013. – №. 37 (2). – P. 404–421.
3. Laffer A. The Ellipse: An Explication of the Laffer Curve in a Two-Factor Model / A. Laffer // *The Financial Analyst's Guide to Fiscal Policy*. – N.Y.: Greenwood Press. 1986. – P. 1–35.
4. Zapatrina I. V. (2012) *Formuvannja finansovoji polityky derzhavy: jevrointehracijnyj vymir* [Formation of the financial policy of the state: the eurointegration dimension] *Visnyk KNTEU*, vol. 2. pp. 59-73.
5. Krysovatyi, A.I., Melnyk, V.M., & Koschuk, T.V. (2016). *Sutnist ta kontseptualni osnovy formuvannja podatkovoi polityky v umovakh ievrointehratsiinykh protsesiv* [Essence and conceptual bases of the formation of a tax policy under conditions of the eurointegration processes]. *Ekonomika Ukrainy – Economy of Ukraine*, 1, 35–51.
6. I. Ja. Chughunov, M. D. Pasichnyj, T. I. Krykun ta in. (2018) *Bjudzhetno-podatкова polityka u systemi rehuljuvannja ekonomiky* [Budget and tax policy in the system of regulation of the economy]. Kyjiv: KNUTE. (in Ukrainian)
7. Pasichnyj M. D. (2017) *Bjudzhetno-podatкова polityka u krajynakh JeS iz transformacijnoju ekonomikoju* [Budgetary and fiscal policy in the EU countries with a transformational economy]. *Ekonomika rozvytku*. № 2. pp. 30-39.
8. Gharbar Zh.V., Sobchuk S.I. (2017) *Podatkovi nadkhodzhennja u systemi formuvannja dokhodiv bjudzhetu* [Tax revenues in the budget revenue generation system]. *Ekonomika. Finansy. Pravo*. № 7. pp. 35-41.
9. Lyvdar M.V. (2010) *Bjudzhetne zabezpechennja ekonomichnoji bezpeky*. [Budget security of economic security] URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/vldfa/2010_18/Lyvdar.pdf/
10. Sobchuk S.I. (2016) *Bjudzhetna polityka v krajynakh iz rozvynenoju ta transformacijnoju ekonomikoju* [Budget policy in countries with a developed and transformational economy]. *Visnyk Odesjkojho nacionaljnogho universytetu. Serija : Ekonomika*. T. 21, Vol. 7(2). pp. 142–146.
11. Rozhko O. D. (2013) *Praktyka formuvannja vlasnykh finansovykh resursiv bjudzhetu JeS v umovakh integraciji nacionalnykh system derzhavnykh finansiv* [The practice of forming own financial resources of the EU budget in the conditions of integration of national systems of public finances.]. *Naukovyj visnyk Chernihivskogho derzhavnogho instytutu ekonomiky i upravlinnja. Serija 1: Ekonomika*. Vol. 4. pp. 172-178.
12. Dumikjan A.K. (2017) *Mekhanizm finansuvannja bjudzhetnykh ustanov u krajynakh iz rozvynutoju ta transformacijnoju ekonomikoju* [Mechanism for financing budget institutions in developed and transformational economies]. *Biznes inform*. № 8. pp. 75-81.